

ЎЗБЕКИСТОН SHAHARLARIDAGI MAHALLALARNI LANDSHAFT MUHITINI SHAKLLANTIRISHNING ASOSIY TAMOIYILLARI (TOSHKENT SHAHRI MISOLIDA)

Turdaliyeva.D.R

Toshkent arxitektura qurilish universiteti

2-kurs mustaqil daktaranti

(PHD) talabasi

АННОТАЦИЯ: Ushbu maqolada Toshkent shahrining mahallalarida landshaft muhitini shakllantirish tamoyillari ilmiy asosda o'rganilgan. Mahallalardagi ekologik muhitning joriy holati, yashil hududlarning yetishmovchiligi, iqlim o'zgarishlari natijasida yuzaga kelayotgan ekologik muammolar va zamonaviy landshaft dizayn yondashuvlarining yetarlicha qo'llanilmasligi tahlil qilinadi. Shuningdek, aholining landshaft arxitekturasiga nisbatan yetarli tushunchaga ega emasligi va innovatsion landshaft texnologiyalarining yetarlicha qo'llanilmayotgani muammo sifatida ko'rib chiqiladi. Muammoni bartaraf etish uchun barqaror landshaft dizayni, yashil infratuzilmani rivojlantirish, ekologik loyihalarni amalga oshirish va innovatsion texnologiyalardan foydalanish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

АННОТАЦИЯ: В данной статье на научной основе изучены принципы формирования ландшафтной среды в окрестностях города Ташкента. Анализируется современное состояние экологической среды в микрорайонах, недостаток зеленых зон, экологические проблемы, возникающие в результате изменения климата, недостаточного использования современных подходов ландшафтного дизайна. Также проблемами считаются недостаточное понимание населением ландшафтной архитектуры и недостаточное использование инновационных ландшафтных технологий. Для решения проблемы даются рекомендации по устойчивому ландшафтному дизайну, развитию зеленой инфраструктуры, реализации экологических проектов и использованию инновационных технологий.

ABSTRACT: This article scientifically examines the principles of formation of the landscape environment in the vicinity of Tashkent. It analyzes the current state of the ecological environment in microdistricts, the lack of green areas, environmental problems arising from climate change, and the insufficient use of modern approaches to landscape design.

O'zbekiston shaharlarining rivojlanishida mahallalar muhim ijtimoiy va madaniy ahamiyat kasb etadi. Mahallalar nafaqat turar-joy majmualari sifatida, balki ekologik va estetik ahamiyatga ega bo'lgan hududlar sifatida ham qaralishi lozim. Shu nuqtai nazardan, Toshkent shahri misolida mahallalarning landshaft muhitini shakllantirish tamoyillarini o'rganish dolzarb masala hisoblanadi. Ushbu maqolada mahallalarning

ekologik va estetik jihatlarini yaxshilashga qaratilgan muammolar hamda ularning yechimlari yoritiladi.

Mahallalarning landshaft muhitini shakllantirish muammolari Toshkent shahrining mahallalarida landshaft muhitini shakllantirish jarayonida bir qator muammolar mavjud:

Yashil hududlarning yetishmovchiligi – Shaharsozlik siyosati natijasida yashil maydonlarning qisqarishi, yangi qurilishlar sababli ekologik muhitning yomonlashuvi kuzatilmoqda. Toshkent shahrining urbanizatsiya jarayoni davomida yashil hududlarning kamayishi dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Shahar infratuzilmasining jadal rivojlanishi natijasida yangi qurilishlar soni ortib, mavjud bog'lar, xiyobonlar va daraxtzorlar qisqarib bormoqda. Bu esa shahar ekologik muhitining yomonlashishiga sabab bo'lmoqda. Shuningdek, ko'p qavatli turar-joy majmualarining barpo etilishi jarayonida landshaft dizaynga yetarlicha e'tibor qaratilmaydi. Yashil maydonlarning kamayishi nafaqat estetika, balki aholi salomatligiga ham salbiy ta'sir qiladi. Havo sifatining yomonlashuvi, issiqlik orollari effekti va biologik xilma-xillikning pasayishi kabi muammolar yashil hududlarning yetishmovchiligi natijasida yuzaga kelmoqda. Toshkent shahrining ayrim tumanlarida, xususan, Yunusobod, Yakkasaroy va Chilonzor hududlarida yashil hududlar yetarlicha saqlanmagan bo'lib, bu esa aholi uchun qulay yashash muhitining kamayishiga olib kelmoqda. Mazkur muammoni bartaraf etish uchun kompleks landshaft dizayni yondashuvlarini qo'llash, yashil hududlarni yaratish va saqlash bo'yicha maxsus dasturlarni amalga oshirish lozim.

Iqlim o'zgarishlari va ekologik muvozanat buzilishi – Toshkent shahrida iqlim o'zgarishlari natijasida haroratning ko'tarilishi va yog'ingarchilik miqdorining kamayishi kuzatilmoqda. Bu holat shaharning ekologik muhitiga bevosita ta'sir ko'rsatib, yashil hududlarning qurib ketishiga olib kelmoqda. Atmosfera ifloslanishi, issiqlik orollari effekti va namlikning kamayishi natijasida daraxtlarning tabiiy o'sish jarayoni sustlashadi. Ayniqsa, issiq va quruq iqlim sharoitida landshaft elementlarini saqlash va rivojlantirish murakkablashadi. Ekologik muvozanat buzilishi natijasida shaharning mikroiklimi ham salbiy o'zgarishlarga uchraydi, bu esa aholi salomatligiga, atmosferadagi chang miqdorining oshishiga va kislorod yetishmovchiligiga olib kelishi mumkin. Ushbu muammoni hal qilish uchun suvni tejash texnologiyalari, iqlimga mos keluvchi o'simlik turlarini ekish, yashil tommlar va vertikal bog'lar kabi innovatsion landshaft yondashuvlarini joriy etish zarur.

Zamonaviy landshaft dizayn yondashuvlarining yetarlicha qo'llanilmasligi – Shaharsozlik jarayonida ekologik va estetik yondashuvlarning yetishmovchiligi kuzatiladi. Toshkent shahrida landshaft dizaynining zamonaviy tamoyillari va texnologiyalari to'liq qo'llanilmayotganligi sababli, shahar ekologik va estetik jihatdan to'liq shakllanmagan. Yangi barpo etilayotgan mahallalarda tabiiy yashil zonalar yetarlicha rejalashtirilmayapti, bu esa shahar muhitining monoton bo'lishiga olib kelmoqda. Ko'p hollarda landshaft dizayni qurilish ishlaridan keyin ikkinchi darajali ahamiyat kasb etmoqda, bu esa umumiy muhitning sifatisiz shakllanishiga sabab bo'lmoqda. Innovatsion landshaft yechimlari, jumladan, ekologik bog'lar, vertikal yashil

devorlar va yomg'ir suvidan foydalanish tizimlari amaliyotga keng joriy qilinmagan. Shu bilan birga, ekologik dizayn tamoyillari asosida joylashtirilgan yashil hududlarning yetishmovchiligi shaharning ekologik va ijtimoiy muhitiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Zamonaviy yondashuvlarni joriy etish orqali urbanizatsiyaning salbiy ta'sirini kamaytirish va qulay yashash muhitini yaratish mumkin.

Aholining landshaft arxitekturasiga nisbatan yetarlicha tushunchaga ega emasligi Mahalla aholisi o'rtasida yashil hududlarni saqlash va rivojlantirish bo'yicha tushuncha va targ'ibot yetarli darajada emas. Landshaft arxitekturasiga bo'yicha aholining bilim va xabardorlik darajasi past bo'lib, bu yashil maydonlarning yetarlicha rivojlanmasligiga olib kelmoqda. Aholining o'z yashash muhitiga bo'lgan munosabati ko'pincha passiv bo'lib, yashil maydonlarga ehtiyojni yetarlicha tushunmaydi. Shu sababli, ekologik va landshaft dizaynining ahamiyati bo'yicha ommaviy axborot vositalari, ta'lim dasturlari va mahalliy tashabbuslarni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Maktablarda ekologik tarbiya dasturlarini joriy etish, jamoaviy bog'dorchilik loyihalarini tashkil etish va aholini yashil hududlarni asrashga jalb qilish orqali muhitni yaxshilash mumkin.

Mahallalarning landshaft muhitini shakllantirish tamoyillari va yechimlar Toshkent shahrining mahallalarida barqaror va estetik landshaft muhitini yaratish uchun quyidagi tamoyillarni qo'llash lozim:

1. **Barqaror landshaft dizayni** – Mahallalarda ekologik muhitni yaxshilash uchun mahalliy o'simlik turlaridan foydalanish, tuproq va suv resurslaridan samarali foydalanish kerak.
2. **Yashil infratuzilmani rivojlantirish** – Shahar hududlarida yashil maydonlar, bog'lar va xiyobonlar yaratish orqali mikroiklimni yaxshilash mumkin.
3. **Ijtimoiy ekologik loyihalarni amalga oshirish** – Mahalla aholisi bilan hamkorlikda landshaft muhitini rivojlantirish bo'yicha loyihalar ishlab chiqish va targ'ibot-tashviqot ishlarini olib borish zarur.
4. **Innovatsion landshaft texnologiyalaridan foydalanish** – Yashil devorlar, yomg'ir suvi yig'ish tizimlari va quyosh energiyasidan foydalanish orqali ekologik barqarorlikni ta'minlash mumkin. Zamonaviy shaharlarda ekologik muhitni yaxshilash va yashil hududlarni rivojlantirish uchun innovatsion landshaft texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Toshkent shahrida suvni tejoychi tomchilab sug'orish tizimlari, yomg'ir suvidan foydalanish, smart-yashil devorlar va vertikal bog'lar kabi yechimlarni keng joriy etish zarur. Bundan tashqari, ekologik materiallardan foydalangan holda barqaror landshaft loyihalarini ishlab chiqish, yashil infratuzilmani rivojlantirish va avtomatlashtirilgan sug'orish tizimlarini qo'llash orqali ekologik muvozanatni saqlab qolish mumkin. Yevropa va Osiyoning rivojlangan shaharlari tajribasiga asoslanib, Toshkent shahrida ham raqamli texnologiyalar yordamida yashil hududlarni boshqarish tizimlarini yo'lga qo'yish taklif etiladi.

Xulosa

Toshkent shahri misolida mahallalarning landshaft muhitini shakllantirish muhim ekologik va estetik vazifalardan biridir. Yuqorida qayd etilgan muammolarni bartaraf

etish va yechimlarni amalga oshirish orqali shahar mahallalarida qulay yashash muhiti yaratish mumkin. Ushbu masala bo'yicha "Toshkentnoma" (Abdulaziz Muhammadkarimov) asarida keltirilgan tarixiy va zamonaviy urbanizatsiya yondashuvlari muhim ahamiyat kasb etadi. Mahallalarni rivojlantirish va ularning ekologik holatini yaxshilash jamiyat farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Uzoq muddatli strategik rejalashtirish, ekologik barqarorlikni ta'minlash va mahalliy sharoitga mos innovatsion yondashuvlarni joriy etish muhim ahamiyatga ega. Landshaft arxitekturasi shahar muhitining ekologik muvozanatini tiklash, iqlim o'zgarishlariga moslashish va aholiga qulay yashash sharoitlarini yaratish uchun zarur vosita hisoblanadi. Shahar hududlarida ekologik va estetika talablariga mos yashil hududlarni shakllantirish, ularni rejalashtirish va boshqarishda zamonaviy texnologiyalarni qo'llash dolzarb ahamiyatga ega. Mahallalar ekologik jihatdan qulay va estetik jihatdan jozibador bo'lishi uchun davlat organlari, mahalliy jamoalar va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish talab etiladi.

ADABIYOTLAR:

1. Abdulaziz Muhammadkarimov. *Toshkentnoma*. Toshkent: 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 10-fevraldagi PQ-97-sonli qarori.
3. Jahon tajribasida barqaror landshaft dizayni bo'yicha ilmiy maqolalar va tadqiqotlar.
4. Toshkent shahar hokimiyati ma'lumotlari, 2024.